

Zódi Zsolt

A platformszabályozás megold(hat)atlan dilemmái

Az elmúlt években az internetes platformok csaknem minden országban a szabályozók célkeresztjébe kerültek, és megszületett egy sor nemzeti és EU-s norma. A szabályozás elég részletesnek tűnik, ugyanakkor már most lehet látni, hogy ezek a normák néhány kérdésre biztosan nem fognak választ adni. A tanulmány ezek közül a nehezen megoldható kérdések közül elemez néhányat: az általános monitorozási kötelezettség hiányát mint a platformjog kulcsszabályát, és ennek problematikus voltát, a kiterjedt ex ante szabályozás kockázatait, az adatok szabályozásával kapcsolatos dilemmákat és belső jogi ellentmondásokat, a hagyományos adatvédelmi jog válságát, valamint a nemzetállamok és a platformok sok ponton problematikus viszonyát.

Bevezetés

Az elmúlt években az internetes platformok csaknem minden országban a szabályozók célkeresztjébe kerültek, és megszületett egy sor nemzeti és EU-s norma. Ezek részben ágazatiak,¹ részben a teljes platformscénát horizontálisan szabályozók.² Közös jellegzetességük, hogy túlnyomórészt úgynevezett ex ante szabályokat tartalmaznak, azaz a platformokat folyamatosan bizonyos követelményeknek történő folyamatos megfelelésre szorítják. További jellegzetességük, hogy a középpontjukban a felhasználók védelme és az online veszélyek elhárítása áll, hogy főszabályként

¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1150 rendelete (2019. június 20.) az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról. L 186/57 (2019. július 11.) (P2B rendelet); Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról. L 303/69 (2018. november 28.) (AVMS irányelv); Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról. L 130/92 (2019. május 17.).

² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet). L 277/1 (2022. október 27.) (DSA); Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály). L 265/1 (2022. október 12.) (DMA).

nem változtatnak az online szolgáltatók alapvető „felelőtlenségén”, végül hogy nem kérdőjelezik meg az európai adatvédelem alapvető elveit és paradigmáját.

Ezeknek a normáknak a hatékonyságával kapcsolatban még alig vannak tapasztalataink. Az egyetlen kivétel ez alól a legkorábbi *sui generis* platformjogi rendelet, a P2B rendelet, amely már 2019-től hatályban van. Az Observatory of the Online Platform Economy 2021-ben készült jelentése³ az egyetlen olyan kutatás, amely egy szűk spektrumon megmérte az úgynevezett P2B rendeletnek az érvényesülését. Ebből az tűnt ki, hogy a vállalkozások 20–28% közti része (függően a platformtól és a rendelkezéstől) javulást tapasztalt a korábbi kiszolgáltatottságát illetően. Javultak a vita- és panaszkezeléssel kapcsolatos benyomások, a tájékoztatás, a transzparencia.

Ez alapján hátra is dőlhetnénk, eszerint az európai platformjog működik, és bizonyára így lesz majd a fő jogszabállyal, a Digital Services Acttal (DSA) is. Az idilli képbe ugyanakkor bezavar, hogy néhány területen a jelenlegi szabályozás inkább feszültségeket fog okozni, illetve hogy messze nem fog minden problémát megoldani. A platformokkal kapcsolatban egy sor fontos dilemma továbbra is velünk marad még hosszabb időn keresztül. Ez az írás ezekkel a dilemmákkal foglalkozik.

Pontosabban azt a három dilemmát ismertetem, amelyeket a közelmúltban elfogadott vagy a jogalkotók rövid távú terveiben szereplő dokumentumok sem fognak feloldani. Előrebocsátom, hogy ezek közt szándékosan nem szerepeltetem a szólásszabadság dilemmáját, mert ezt annyira szerteágazónak, bonyolultnak és nagy terjedelműnek gondolom, hogy egy ilyen cikkbe egyszerűen nem fér bele. De a dilemmák közt tulajdonképpen első helyen ezt kell említeni.

A három általam tárgyalt dilemma a következő. Az első dilemma, vagy inkább dilemmacsoport a *szabályozás módszerével* függ össze, és több részdilemmát takar. Ezek közül az első a platformszabályozás sarokpontja, az általános monitorozási kötelezettség hiánya mint általános szabály, és ennek fenntarthatósága. A második szabályozási dilemma az *ex ante* szabályozás mint általános módszer megfelelése. A kérdés tehát így hangzik: jó módszer-e a szabályozásra az általános monitorozás kötelezettségének hiányát előíró szabály, és jó módszer-e a széles körű *ex ante* (megfelelési) szabályozás?

A második nagy dilemmacsoport az adatok jogi státuszával kapcsolatos. Mint az köztudott, a platformok üzleti modellje a példátlanul széles körű adatgyűjtésen alapul, a platformok adatfeldolgozó nagyüzemek.⁴ Ez két, egymástól alig elválasztható problémahalmazt vet fel. Az egyik problémahalmaz az adatvédelmi jogban jelentkezik, és röviden arról szól, hogy a platformok alapvető üzleti modellje

³ Lucie Lechardoy – Alena Sokolyanskaya – Francisco Lupiáñez Villanueva: Study on “Support to the Observatory for the Online Platform Economy”. Monitoring of the implementation of the Platform to Business Regulation. (h. n.), Observatory of the Online Platform Economy, 2021.

⁴ Julie Cohen: *Between Truth and Power. The Legal Constructions of Informational Capitalism*. Oxford, Oxford University Press, 2018.

feloldhatatlan ellentmondásban van a hagyományos európai adatvédelmi elvekkel és paradigmával. A másik vetület az, hogy Európában, de máshol is a világon egy új adatjogi szabályozás van kialakulóban, amely logikájában mind a hagyományos magánjoggal, mind pedig a hagyományos adatvédelmi joggal lényegében összeegyeztethetetlen. Ez az új adatjog az adatokra mint erőforrásra tekint, és gyakran azzal a követeléssel lép fel, hogy az adatok a magánjogi dolgokhoz hasonlóan lehessenek tulajdonjog tárgyai. A kérdés itt tehát az, hogy a platformok üzleti modellje és az új adatjogi szemlélet milyen feszültségeket okoz a szabályozásban?

Végül a harmadik dilemmacsoport arról szól, hogy az államok maguk is igen ellentmondásosan viszonyulnak a platformokhoz, és nincsen egyértelmű, széles körben elfogadott narratíva arra vonatkozóan, hogy milyen egy nemzetállam és a platform ideális kapcsolata. Ez olyan kérdésekben manifesztálódik, mint hogy valóban fenyegetést jelentenek-e a nemzetállamokra a platformok, vagy éppenséggel lehetőséget, egészen odáig, hogy az államok maguk is váljanak platformmá.

A szabályozás módszerének dilemmái

Ebben az első részben tehát azokat a dilemmákat ismertetem, amelyek a jelenlegi szabályozás *módszerével* kapcsolatosak. Két témakört érintek. Az első a platformszabályozás legfontosabb szabályával, az *általános monitorozási kötelezettség hiányával* kapcsolatos, a második pedig általában az ex ante szabályozás kockázatait öleli fel.

Az általános monitorozási kötelezettség hiánya mint főszabály

A platformjog egyik, még az 1990-es időkből velünk maradt szabálya az általános monitorozási kötelezettség hiánya, az a szabály, hogy a tárhelyszolgáltatók (amelyek közé a platform is beletartozik) nem kötelesek aktívan figyelni a rendszerükben a tartalmakat.⁵ A szabály eredetileg azért keletkezett, hogy megvédje azokat az éppencsak a szárnyaikat bontogató internetes tartalomszolgáltatókat, akik a felületükön felhasználói tartalmak közzétételét engedélyezték. A szabállyal kapcsolatban a legnagyobb kétely az, hogy egyáltalán fenntartható-e, ugyanis már most is olyan sok kivétellel rendelkezik, hogy jogtechnikailag ugyan lehet főszabálynak tekinteni, a valóságban azonban már inkább kivétel. Három példát említek meg három különböző területről ennek alátámasztására.

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv). L 178/1 (2000. július 17.). (E-kereskedelmi irányelv, vagy E-ker irányelv) 14. és 15. cikkek; DSA 8. cikk.

Az első a platformok önként végzett kiterjedt szűrési és moderálási aktivitása.⁶ Mint az köztudott, minden platform, de különösen a közösségimédia-platformok annak ellenére végeznek folyamatos tartalommonitorozást, hogy erre formálisan nem kötelesek. Ennek az a legfőbb magyarázata, hogy szeretnék a felületüket biztonságos térnek tudni, ahol véletlenül sem kerül fel mondjuk egy élőben közvetített tömegmészárlás.⁷ A biztonság mellett az előzetes szűrésnek vannak praktikus okai is. Mint az köztudott, ha az internetre valami felkerül, azt nagyon nehéz onnan leszedni, és ha valóban az a cél, hogy bizonyos tartalomfajták fel se kerüljenek, ezt csak előzetes szűréssel lehet megakadályozni.

Az önkéntes szűrésen kívül bizonyos jogszabályi kötelezettségek és bírói ítéletek is abba az irányba mutatnak, hogy az előzetes monitorozási kötelezettség hiányának inkább csak szimbolikus jelentősége kezd lenni. Az EU új szerzői jogi irányelve például szövegezésében megfordítja a monitorozásikötelezettség-hiányt, és úgy fogalmaz, hogy az online tartalmegosztó szolgáltatók „felelősséggel tartoznak a szerzői jogi védelem alatt álló művek és más védelem alatt álló teljesítmények engedély nélküli nyilvánosságához közvetítéséért”, kivéve, ha „minden tőlük telhetőt megtettek annak biztosítása érdekében, hogy azon konkrét műveket és más védelem alatt álló teljesítményeket, amelyekre vonatkozóan a jogosultak megadták a szolgáltatóknak a lényeges és szükséges információkat, elérhetetlenné tegyék”. A bevett gyakorlat szerint „mindent megtenni” azt jelenti, hogy a platformok a művek digitális lenyomatát adatbázisban tárolják, és már a feltöltéskor ellenőrzik – praktikusán tehát informatikai eszközökkel folyamatosan monitoroznak.

Végül a bírói gyakorlat is a monitorozásikötelezettség-hiány ellen dolgozik. Két ügyet említek meg az Európai Unió Bírósága (EUB) gyakorlatából ennek illusztrálására. Az első egy 2019-es, a Glawischnig-Piesczek v. Facebook ügy. Ebben a felperesre – aki az osztrák parlament zöld képviselője – tettek a Facebookon gyalázkodó, becsmérlő kijelentéseket, amelyeket a képviselő kért eltávolíttatni. Némi huzavona után (a Facebook nem volt hajlandó eltávolítani a tartalmat) végül a bíróság kötelezte a szolgáltatót a poszt eltávolítására, de ezt csak ausztriai területi hatállyal és csak a poszt vonatkozásában tette meg. Ekkorra azonban az internet és a Facebook is már tele volt a becsmérlő kijelentésekkel, így a fellebbezési bíróságon már az a konkrét kérdés merült fel, hogy az eltávolításnak nem kell-e területileg egy szélesebb kört (vagy minden országot), illetve a közlések minden variánsát (azaz tartalmilag azonos közléseket) is magában foglalnia. Az EUB pedig azt a döntést

⁶ Monika Bickert – Brian Fishman: Hard Questions: How We Counter Terrorism. *Facebook News*, 2017. június 15. A policy részletes elemzését lásd Stuart Macdonald – Sara Giro Correia – Amy-Louise Watkin: Regulating Terrorist Content on Social Media: Automation and the Rule of Law. *International Journal of Law in Context*, 15. (2019), 2. 183–197.

⁷ Amy Gunia: Facebook Tightens Live-Stream Rules in Response to the Christchurch Massacre. *Time*, 2019. május 15.

hozta, hogy nemcsak a konkrét posztot, hanem minden „azonos értelmű információt” el kell ebben az esetben távolítani, és mindezt „világszinten” kell megtenni.⁸ Nem nehéz belátni, hogy az azonos értelmű és minden országra kiterjedő információ eltávolítása géppel végzett általános és folyamatos tartalomszűrést követel.

A másik ügy, amely a monitorozási kötelezettség hiányának mint főszabálynak a kérdését legalábbis – mondjuk így – erősen finomította, az úgynevezett Cyando-ügy volt.⁹ A Cyando-ügy két egymástól függetlenül indult eljárás egyesítése, amelyekben az volt a két kulcskérdés, hogy egyrészt mi minősül „nyilvánossághoz közvetítésnek”, mikor mondhatjuk egy platformra, hogy egy tartalmat „kvázikiadóként” kezel, illetve hogy amennyiben megállapítható, hogy nem az, másodlagosan az egyes platformoknak a felhasználóik által feltöltött tartalmak vonatkozásában milyen kötelezettségei vannak – mit jelent az, hogy a tárhelyszolgáltatónak nem kell monitoroznia a rá feltöltött tartalmakat. Mindkét ügyet a jogtulajdonosok indították, a YouTube esetében egy zenei producer egy zeneszáma, míg a második ügyben az Elsevier kiadó egy kiadványa miatt, a Cyando nevű cég által üzemeltetett fájlmegosztó portál ellen. A YouTube-ügyben a nemzeti bíróság a YouTube-nak adott ígazat, mivel úgy látta, hogy egyrészt a YouTube olyan technikai megoldásokat üzemeltet, amelyekkel folyamatosan képes a szerzői jogsértések nagy részét kiszűrni, másrészt a sérelmezett zeneszámot azonnal eltávolította a felületéről, amikor arról tudomást szerzett. A Cyando esetén a bíróság álláspontja más volt: itt a Cyando egy olyan tárhelyet üzemeltetett, amelyre bárki, ellenőrzés nélkül tudott tartalmakat feltölteni, majd ezeknek a tartalmaknak a linkjét szabadon terjeszthette. Magának a tárhelynek nem volt sem tartalomjegyzéke, sem keresőfunkciója, így nem minősül nyilvánossághoz való közvetítésnek a tárhelyre való feltöltés, azonban ettől függetlenül a céget az a kötelezettség terheli, hogy amennyiben tudomására jut, hogy jogellenesen töltöttek fel tartalmakat a felületére, azonnal meg kell szüntetni az ehhez való hozzáférést – amit egyébként a Cyando több esetben sem tett meg. Az ügyben a bíróság egy több pontból álló, egymással is összefüggő elemekből álló szempontrendszerrel dolgozott ki arra vonatkozóan, hogy a platform a „következmények tudatában” cselekszik-e, és ezáltal megvalósul-e a „nyilvánossághoz közvetítés”, amely egyúttal megalapozza a platform *elsődleges* felelősségét is. Ezek a szempontok a következők: a platform működtetője tudja-e, hogy a felhasználók szerzői jogilag védett tartalmakat osztanak meg a felületen, tesz-e megfelelő technikai intézkedéseket a védett tartalmak kiszűrésére, részt vesz-e a tartalom kiválogatásában, biztosít-e eszközöket a tartalom megosztásához, tudottan ösztönzi-e a védett tartalmak illegális megosztását célzó eszközöket (mert az például

⁸ Eva Glawischnig-Piesczek v. Facebook (2019) C-18/18.

⁹ Egyesített C-682/18 (YouTube) és C-683/18 (Cyando) ügyek. Mindkét ügyről részletes elemzést ad Gosztonyi Gergely: *Cenzúra Arisztoteléstől a Facebookig. A közösségi média tartalomszabályozási gyakorlatának komplexitása*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2022. 205–209.

az üzleti modelljének része, mint a Cyando esetében), és végül, hogy a platform fő használati módja az illegális tartalmak megosztása-e.¹⁰ Mint látható, a megfelelő technikai intézkedések megtétele igen hangsúlyos szempont – ami lényegileg ismét csak folyamatos monitorozást jelent.

Az ex ante szabályozás kockázatai

A másik, a szabályozással kapcsolatos dilemma, kritika annak kiterjedt ex ante jellegével kapcsolatban fogalmaz meg kételyeket. Az új európai platformjog ugyanis nagyrészt ex ante szabályozás, azaz olyan kötelezettségeket ró a platformokra, amelyeknek folyamatosan meg kell felelniük. (Szemben az ex post szabályokkal, amelyek azt mondják meg, hogy jogellenes helyzetek bekövetkezte esetén ki a felelős.)

Ez azt a fontos kérdést veti fel, amely a – főleg amerikai – szakirodalomban régebb óta komolyan tárgyalt, hogy az egyelőre még alig látott jövőbeli kockázatok vajon jó eszközökkel próbálja-e a jogalkotó csökkenteni. Cass Sunstein ezeket a törvényeket egyenesen „felelemtörvényeknek” nevezi, és szerint ezekkel nagyon óvatosan kell bánni, mert az „elővigyázatossági elv”, amelyből ezek a jogszabályok kiindulnak, egyfelől nem mondja meg, hogy *mennyi* elővigyázatosságra van szükség egy adott veszély elhárításához, másrészt az elv „költségvak”, Sunstein könyvében egy sor példát hoz arra, hogy amennyiben az elővigyázatossági elv a jogszabályok része lett volna, akkor milyen találmányokkal lennének szegényebbek. Ezek közt szerepel például a repülőgép és a röntgen is.¹¹

A DSA kodifikációjának folyamatában az elővigyázatossági szabályok száma és szigora is folyamatosan nőtt. Ráadásul, mivel a platformjog amúgy is „méltóságot védő” ex ante szabályokból áll túlnyomórészt, jellemzően pluszban is ilyen szabályok kerültek be utólag a szövegbe – olyan szabályok, amelyek nem a felhasználók biztonságát, pszichéjét vagy életét védik, hanem szólásszabadságát vagy döntési autonómiáját –, ami szintén fontos dolog, csak sokkal nehezebben megfogható. Sunstein fő érve könyvében az, hogy csak tudományosan bizonyított veszélyek esetén lehet alkalmazni az elővigyázatossági elvet, és hogy minden alkalmazás egyben felvet más kockázatokat, amelyek szintén elővigyázatosságot igényelhetnek. Sunstein másik fontos konklúziója ehhez kapcsolódóan az, hogy a világ tele van veszélyekkel, és ezek közül szinte véletlenszerű, hogy mit tart a közvélemény vagy egyes érdekcsoportok veszélyesnek, és mi határozza majd meg a közhangulatot, mitől fognak félni az emberek. Ha végigtekintünk az elmúlt évtizedeken, csakugyan

¹⁰ Felix Reda – Joschka Selinger: YouTube/Cyando – an Important Ruling for Platform Liability. Part 1 and Part 2. *Kluwer Copyright Blog*, 2021. július 1.

¹¹ Cass Sunstein: *Laws of Fear. Beyond the Precautionary Principle*. Cambridge, Cambridge University Press, 2005. 25.

látunk olyan veszélyeket, amelyek csaknem hisztérikus hangulatba hozták egy időre az embereket (például az AIDS, a kergemarhakór,¹² a Y2000-összeomlás,¹³ a genetikailag módosított élelmiszerek stb.), és amelyek egy részéről kis túlzással ma már azt sem tudjuk, hogy miért is féltünk tőlük. A platformokat kétségtelenül szabályozni kell, de a jelenlegi ex ante szabályozás mértéke és irányai egyáltalán nem biztos, hogy helyesek. Nekem az a határozott benyomásom, hogy a platformoktól (és nem ide tartozik, de a mesterséges intelligenciától) való félelem *eltúlzott*, az ex ante kötelezettségekből pedig feleslegesen sok van.

Sunstein érvelését látványosan alátámasztja, hogy újabb és újabb ötletek jelennek meg az ex ante megfelelési elvárások fokozására. Ezek közül az egyik az, hogy a platformok „titkos” algoritmusait auditálni kellene, vagyis ezeknek előzetes termékmegfelelőségi eljárason kellene átesniük, akár csak a drónoknak, vagy az autóknak, illetve a legújabb tervek szerint a magas kockázatú mesterséges intelligencia algoritmusoknak.¹⁴ Ezt a koncepciót vallja egyébként magáénak Lawrence Lessig is, aki erről egy budapesti előadásában beszélt.¹⁵

Az „adatjog” dilemmája

A dilemmák második köre, amely a platformszabályozás jelenlegi rendszerében még elég sok problémát fog okozni, az az adatok jelenlegi teljesen kaotikus szabályozása. Ennek több leágazása is van, ezek közül kettőt emelek ki: a hagyományos adatvédelemnek a platformokon betarthatatlan voltát, valamint az új adatjog, a magánjog és az adatvédelmi jog tisztázatlan viszonyát.

A hagyományos adatvédelem válsága a platformokon

Az európai adatvédelmi szabályozás néhány egyszerű megfontoláson és élethelyzeteken alapszik. Hagyományos célpontja a „nagy adatkezelő” és ezen belül is paradigmátikus az az állami szervezet vagy nagyvállalat, amely egy vagy néhány jól körülhatárolható cél érdekében (ügymint: ügyintézés, szolgáltatás nyújtása) adatokat kér

¹² Sunstein (2005): i. m. 39.

¹³ “These were followed by accusations that the likely incidence of failure had been greatly exaggerated from the beginning”. Y2K bug. *Encyclopedia Britannica*.

¹⁴ Európai Bizottság: *Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács Rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok (a mesterséges intelligenciára vonatkozó jogszabály) megállapításáról, és egyes uniós jogalkotási aktusok módosításáról*. COM(2021)206 végleges (2021. április 21.).

¹⁵ Lawrence Lessig előadása a budapesti Society of Internet Platforms konferencián: Presentation by Lawrence Lessig on the Impact of Internet Platforms on Democracy. *Eötvös József Kutatóközpont*, 2021. október 21.

be az adatalanyoktól. Mivel a cél mindig meghatározható, és a legtöbb esetben partikuláris, valamilyen gazdasági tevékenységhez, vagy ügýtípushoz köthető, ez körberajzolja azt az adatkört, és az adatok tárolásának észszerű időtartamát is, amely ennek a célnak az eléréséhez szükséges.¹⁶ Így például egy állásra történő jelentkezés esetén nem lehet egészségügyi adatokat elkérni a jelentkezőktől, viszont mondjuk egy életbiztosítás megkötése előtt igen. Ugyanígy, jól meghúzható az az időbeli korlát, ameddig az adatokat a cél eléréséhez tárolni szükséges. Például egy munkakörre történő kiválasztási folyamat lezárultával a sikertelen jelentkezők adatait – ha külön nem kérték el tőlük és jelölték meg a célt, amiért elkérik – meg kell semmisíteni, vagy egy kültéri kamera képét, amennyiben nem vett fel bűncselekményt, szintén.

A másik előfeltevés vagy élethelyzet, amelyen az európai adatvédelem nyugszik, az, hogy az adatok beszerzése jól látható, elkülönült tevékenység, amely egy valamilyen más főtevékenységhez mint melléktevékenység csatlakozik, és az adatok egy jól meghatározott körére terjed ki. Paradigmatikus esete, hogy az adatkezelő kitöltet egy űrlapot, vagy az ügyintéző felír bizonyos adatokat. Az adatalanyok számára nemcsak az világos, hogy milyen adatot adtak meg, hanem az is, hogy miért.

Ennek az előfeltevés-rendszernek a problémáit bizonyos szempontból már a platformok előtt is látni lehetett, mert már az internet megjelenése is okozott bizonyos zavarokat. A 29. cikk szerinti adatvédelmi munkacsoport (WP29) már 2010-ben kibocsátott egy állásfoglalást, amelyben még nem is a platformok gyakorlatával, hanem az egyszerű cookie-alapú adatgyűjtéssel kapcsolatban fejezte ki aggodalmát, és jelezte, hogy az nem felel meg az adatvédelem (rég) adatvédelmi irányelvben¹⁷ lefektetett szabályainak. (Amelyek a GDPR-ben lényegileg ugyanazok maradtak.) A dokumentum „komolyan aggódik a viselkedésalapú hirdetés magánéleti és adatvédelmi implikációi miatt”, és kijelenti, hogy „mindaddig azok a módszerek, ahogy az iparág információt adott [...], kudarcot vallottak”.¹⁸

A WP29 2010-es állásfoglalása után az European Data Protection Board (EDPB) is foglalkozott a felhasználók „célzásával”.¹⁹ Az anyag kiindulópontként azt rögzíti, hogy a célzás a közösségi médiában már rég nem azt jelenti, hogy a felhasználó által tudatosan megadott egyszerű demográfiai adatok (férfi-nő, életkor stb.)

¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet). L 119/1 (2016. május 4.) (GDPR), 5. cikk.

¹⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról. L 281/31 (1995. november 23.).

¹⁸ Article 29 Working Party: *Opinion 2/2010 on online behavioural advertising*. 2010. június 22. 20–21.

¹⁹ European Data Protection Board: *8/2020-as állásfoglalása a közösségi média felhasználóinak megcélzásáról*.

alapján céloznak, hanem az úgynevezett megfigyelt és származtatott adatok alapján is. Ezzel kapcsolatban az anyag semmilyen jobb megoldást nem tud mondani, mint hogy az érintett hozzájárulása lehet az egyetlen jogalap ezen módszerek esetén.

Nem csoda, hogy az adatvédelmi hatóságok válasza a fentebbi kihívásokra meglehetősen egyszerű: elkezdtek keményen és szinte folyamatosan bírságotlani a platformokat. Ugyanakkor véleményem szerint itt egy strukturális problémáról és a hagyományos adatvédelem válságáról beszélhetünk, a bírságotlás nem fenntartható megoldása a problémának. Mi a magyarázata ennek? Az okok szerteágazóak.

Először is van itt egy paradigmaprobléma, amit röviden (és jobb kifejezés híján) „adat-mindenhatóságként” lehetne leírni. Lényege, hogy mivel az online térben *minden* csak adat, és bármilyen jog által szabályozott hagyományos élethelyzetet fel lehet fogni adatkezelésként, adattranszferként, adatfeldolgozásként, adat-összekapcsolásként, adatmegsemmisülésként stb., amelynek ráadásul szinte mindig van valamilyen magánszemélyhez köthető aspektusa is, a hagyományos adatvédelmi jog elkezdte kiterjeszteni a hatályát szinte mindenre, egyfajta „minden joga” lett belőle. Nadezhda Purtova, a kifejezés kiötlője helyesen mutat rá sokat hivatkozott cikkében, hogy „[a]hogy a környezetünk rohamosan közeledik ahhoz, amit egyesek »online«-nak hívnak, ahol mindennapi létezésünket az információs technológia közvetíti, ebben a környezetben minden – időjárás, szennyvíz, vizsgakönyvek – egyre inkább »datifikálódik«, és szó szerint minden adattal kapcsolatban lehet hitelesen úgy érvelni, hogy az személyes”.²⁰

Ez az adatvédelem nincsen felkészülve arra a helyzetre sem, hogy az „adatalany” úgy dönt, hogy a magánéletének egy részét egy internetes oldalon fogja élni, a társas kapcsolatait szervezésének egy részét ezzel az oldallal fogja végeztetni. Ugyanígy (a Google esetén) arra sem, hogy internetes jelenlétünk egy sor kulcsmozzanatát (privát érdeklődésünkhöz kapcsolódó kereséseket, privát levelezésünket) egyetlen platformon végezzük. A hagyományos adatvédelem nem tudott mit kezdeni azzal a ténnyel sem, hogy ami az internetre felkerült, az lényegében onnan már soha nem törölhető egészen az elfeledtetéshez való jog „feltalálásáig”,²¹ ami pedig egy sor újabb problémát vet fel.

Ebben a helyzetben az adatvédelmi jog fundamentumai rendülnek meg: nem, vagy csak korlátoosan használható az informált hozzájárulás elve, lényegében nem értelmezhető az adattakarékosság elve, és ami a legnagyobb gond, nagyon nehezen értelmezhető a célhoz kötöttség elve.

²⁰ Nadezhda Purtova: The law of everything. Broad concept of personal data and future of EU data protection law. *Law, Innovation and Technology*, 10. (2018), 1. 41.

²¹ Viktor Mayer-Schönberger: *Delete. The Virtue of Forgetting in the Digital Age*. Princeton, NJ, Princeton University Press, 2011.

Utóbbira nézzük például a Facebookot. Jelenlegi szabályai szerint a Facebook azzal a céllal gyűjti az adatokat, „hogymilyen személyre szabott élményt nyújtunk a számomodra [...]”. A rendelkezésre álló adatokat felhasználjuk termékeink biztosítására és továbbfejlesztésére. Idetartozik a funkciók, tartalmak és ajánlások – például [...] a történetek és a hirdetések – személyre szabása.”²² Vajon milyen módon tud ez a célmeghatározás bármilyen adatgyűjtést és felhasználást behatárolni, egyáltalán létezik-e olyan adatgyűjtés, amely ebbe a célmegjelölésbe „nem fér bele”? Nézzünk négy esetet: a Facebook gyűjti, hogy milyen típusú posztokat lájkoltam, hogy milyen posztnál kattintottam át, hogy milyen poszt felett lassítottam le a görgetéssel, hogy mely posztra kezdtem el reagálni, de töröltem ki végül a bejegyzést. Négy eset, amelyek egyre mélyebbre hatolnak a felhasználói viselkedés megismerésében, mégis, az adatvédelmi szabályzat célmeghatározása alapján egyikről sem lehet eldönteni, hogy „belefér” vagy „már nem fér bele”, hiszen ezen általános célmegjelölés (és funkció) alapján egyszerűen *minden* belefér. De ugyanígy elgondolkodhatunk arról is, hogy ez a célmeghatározás vajon hogyan korlátozza időben az adatok tárolását? Mi az az időtartam, ameddig az adat ennek a célnak a függvényében tárolható?

Az adattakarékosság elvével még nagyobb a probléma: hogyan értelmezhető, ha egyáltalán van bármilyen értelme az adattakarékosság alapelveinek a közösségimédia-platformokon, és a Google-hoz köthető platform-ökoszisztémában? Hogyan lehet több tízezer, de akár csak több ezer adatpont gyűjtéséhez „informált hozzájárulást” adni? Kicsit más kontextusban, de lényegében ugyanerre a következtetésre jut a magyar irodalomból Pataki Gábor és Szőke Gergely László is.²³ Pataki és Szőke elnagyoitnak és homályosnak nevezi a Google adatkezelési tájékoztatóját, amit főképp az okoz, hogy „nem átlátható módon rögzít hat, majd tizenegy adatkezelési célt ugyanabban a tájékoztatásban, illetve mindezekhez négy jogalapot is csatol”.²⁴ Ezenfelül (egyebek mellett) nem beszél a külföldre továbbításról, nem említi minden érintetti jogosítványt, és egyáltalán nem beszél a profilozásról.²⁵

A Google esetén Bart van der Sloot és Frederick Zuiderveen Borgesius²⁶ tanulmánya is megerősíti ezt az érvet. Sőt, a Google más szempontból, nemcsak a felhasználókról gyűjtött adat szempontjából, hanem a keresőbe beírt személy és a róla

²² Meta adatvédelmi szabályzat. *Meta*, 2022. július 26.

²³ Pataki Gábor – Szőke Gergely László: A Google és a Facebook adatvédelmi tájékoztatási gyakorlatok a GDPR szabályozásának tükrében. In Polyák Gábor (szerk.): *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog – A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*. Budapest, HVG-ORAC, 2020. 89–104.

²⁴ Pataki–Szőke (2020): i. m. 94.

²⁵ Pataki–Szőke (2020): i. m. 95.

²⁶ Bart van der Sloot – Frederick Zuiderveen Borgesius: Google and Personal Data Protection. In Aurelio Lopez Tarruella (szerk.): *Google and the Law. Empirical Approaches to Legal Aspects of Knowledge-Economy Business Models*. The Hague, TMC Asser Press – Springer, 2012. 75–112.

összegyűjtött információ szempontjából is problémát jelent. Éppen erre mutat rá a González-ügy²⁷ is, amely azzal a dilemmával szembesítette az Európai Unió Bíróságát, hogy a keresőmotorok, bár a hagyományos értelemben nem végeznek személyesadat-gyűjtést, csak „egybeszerkesztik” és egy felületen prezentálják az interneten található tartalmakat, mégis képesek új minőséget létrehozni egy személyről azzal, hogy róla „rendszerezett összefoglalót” tudnak adni. Az EUB a González-ügyben adatkezelőnek minősítette a Google-t, de a probléma véleményem szerint ezzel nem lett megoldva, mert a Google-t lehetetlen mindazokkal az adatkezelői kötelezettségekkel megterhelni, amellyel egy normál adatkezelőt. Az könnyen beláthatóan képtelenség, hogy a Google több milliárd ember személyes adatát az adatvédelmi szabályok szerint kezelje. A jogalkotó nem is ment el idáig: amit megkövetel, az csak az elfeledtetéshez való jog gyakorlásának lehetővé tétele.²⁸

Az új adatjog viszonya a hagyományos magánjoghoz

Az adatfelhasználás új módjai tehát a hagyományos adatvédelmet válságba sodorták. Ezek az új módszerek a magánjogban is egyre több zavart okoznak, ugyanis jelenleg az adatok megítélésével kapcsolatban egy nehezen kezelhető „duplafenekű” szabályozás látszik kibontakozni. Míg a személyes adatok vonatkozásában a hagyományos, „méltóságalapú”, alapjogias szemléletmód uralkodik, addig a személyes adatnak nem minősülő adatok terén az ágazati „ad hoc” jellegű szabályozások jellemzőek, amelyeknek – legalábbis a legutóbbi időig – nem volt közös „adatszemlélete”: az általuk szabályozott jelenségeket olykor nem is adatként definiálták, nem így tekintettek rá. A szerzői jog „műről” beszél, a médiajog „médiatartalomról”, a közadatok nyilvánosságáról szóló első irányelv „dokumentumokról”, vagy épp más területek „üzleti titokról” (vagy általában véve titokról), adatbázisról,²⁹ esetleg „know-how”-ról, és sok minden másról, éppen az adott jogág életviszonyainak és a korábbi, még nem mindent adatként látó és láttató szabályozásnak megfelelően.

Ugyanakkor ezek fölé a diverz koncepciók fölé kezd ernyőként ráterülni az „erőforrás-alapú adat” szabályozási megközelítés, amely az adatra mint a gazdaság és az innováció egyik legfontosabb hajtóerejére és alapjára tekint, amelynek a köz- és magánszféra, az üzleti vállalkozások és a magánszemélyek, kis és nagy adatgenerálók és adatfelhasználók közt *alapvetően szabadon kell áramolnia*. Az ennek

²⁷ González-ügy. EUB, (2014) C-131/12.

²⁸ GDPR 17. cikk.

²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 96/9/EK irányelve (1996. március 11.) az adatbázisok jogi védelméről. L 77/20 (1996. március 27.).

a koncepciónak a jegyében született joganyag végső igazolása a korlátok felszabaddítása ennek az áramlásnak az útjából, és a leglátványosabb új termékei az adatmegosztási jogszabály (Adatkódex, Data Act)³⁰ és az adatkormányzási rendelet.³¹ És bár mindkét tervezet hangsúlyozza, hogy kizárólag a nem személyes adatokra vonatkozik (az eleve így keletkezett, vagy a személyes jellegtől megfosztott adatokra), ez az érvelés több ponton is elég ingatag. Egyfelől a 2010-es évek elején még oly népszerű big data diskurzus mutatta ki, hogy a nyílt interneten található adatok miatt elég egyszerű bármilyen adathalmazt visszanevesíteni.³² Másrészt ezzel összefüggésben, a személyes adatok definíciója miatt szinte minden ennek minősül, ahogy ezt Purtova már idézett írásában kimutatta.³³ Harmadrészt, a személyes jellegtől megfosztott adatok értéke jóval kisebb, mint az ilyen jelleggel rendelkezőké,³⁴ és az adatipar egy sor szolgáltatása nem is értelmezhető személyes adatok nélkül. Végül negyedrészt, a viselkedési adatok fékevesztett gyűjtése és a mikroprofilozás (egyre pontosabb, egyre kisebb csoportokat képező felhasználói profilok) miatt az egyértelmű azonosíthatóság, az „érintettel helyreállítható kapcsolat” jelentősége eltűnik. Egy olyan világban, ahol én vagyok egyedül egy mikroprofilba illeszthető természetes személy, teljesen mindegy, hogy a nevemet az adott profilt használó cég tudja-e, vagy sem, mert enélkül is teljesen személyre szabott manipulációra képes adott esetben.

Itt tehát két kérdés van függőben, az egyik, hogy vajon valóban megvalósul-e az adattulajdonlás jogi konstrukciója, a másik, hogy lesz-e egységes „adatjog”, vagy fennmarad a kettős, vagy még inkább hármas rendszer, amelyben minden pillér teljesen más filozófia és igazolás mentén kezeli az adatokat. Nem kizárt az sem, hogy valamiféle hibrid jön létre, amelyben az adatjog elnyel, felszámol egyes területeket (például a közadatok újrahasznosításával vagy a közérdekű adatok nyilvánosságával, esetleg az adatbázis-szabályozással kapcsolatosakat), de másokat nem.

³⁰ Európai Bizottság: Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete, a méltányos adathozzáférésre és adatfelhasználásra vonatkozó harmonizált szabályokról (adatmegosztási jogszabály). COM(2022)68 végleges (2022. február 23.).

³¹ Európai Bizottság: Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az európai adatkormányzásról (Adatkormányzási rendelet). COM(2020)767 végleges (2020. november 25.).

³² Például Paul Ohm: Broken Promises of Privacy: Responding to the Surprising Failure of Anonymization. *UCLA Law Review*, 57. (2010), 6. 1701–1777.

³³ Purtova (2018): i. m. 41.

³⁴ Mark James Elliot et al.: *The Anonymisation Decision-Making Framework*. Manchester, UKAN, 2016. A szerzők egyfajta alkuként ábrázolják a személyes adatoktól megfosztott adatokat, és bár arra a következtetésre jutnak, hogy létezik értelmes és használható alkupont, azt nem vitatják, hogy általában és főszabály szerint a személyes adatok értékesebbek, mint az anonimizáltak.

Az állam és a platformok viszonya

A harmadik megoldatlan dilemmacsoport a platformokkal kapcsolatban az, hogy hogyan viszonyuljon az állam a platformokhoz. Itt, hasonlóan az előző két problémacsoportéhoz, a sok probléma és dilemma közül csak kettőre térek ki: arra, hogy a platform valóban vetélytársa, kihívója-e az államnak, és arra, hogy az államoknak mennyire kell a platformot mint koordinációs mechanizmust használniuk.

A platform mint az állam vetélytársa

A platformok és a kormányzatok kapcsolata igen összetett, és először ennek egy apró, de fontos szeletére szeretnék itt rámutatni, arra a közkeletű félreértésre, amely arról szól, hogy a platformok a nemzetállamok „versenytársai” lennének. Ennek a nézetnek népes táborra van, így például Gilles Babinet,³⁵ Julie Cohen,³⁶ Vili Lehdonvirta,³⁷ Mireille Hildebrandt³⁸ vagy William H. Davidow és Michael S. Malone.³⁹

Én magam nem osztom ezt az (olykor apokaliptikus körítéssel tált) nézetet, és csak meg tudom ismételni az ellentábor érveit. Érdekes abból kiindulni, hogy az internetről is igen hamar kiderült, hogy az álmodozók jóslatai ellenére nem hierarchia és hatalom nélküli bázisdemokratikus közösség, valamiféle „szervezet nélküli szerveződés”, mert az offline hatalmaknak igenis van rá komoly befolyásuk. Legutoljára például Sebastian Berg⁴⁰ szedte ízekre John Perry Barlow ismert internetfilozófus 1996-os kiáltványát, amelyben Barlow a háló szabadságát követelve egy hatalom és előítéletek nélküli világot vizionált az online térben.⁴¹ Az igazság – mondja Berg – az, hogy a jelenleg létező politikai intézmények, mint az állam, a pártok és a nagy cégek továbbra is nagy hatalommal bírnak, és nem úgy tűnik, hogy hatalmukat a platformok érdemben kikezdték volna. A platformok

³⁵ Gilles Babinet: The End of Nation States? Part 1: Technology-Induced Sovereignty Transfers. *Institut Montaigne Blog*, 2018. november 27.; Gilles Babinet: The End of Nation States? Part 2: Meta-Platforms for the Common Good. *Institut Montaigne Blog*, 2019. január 21.

³⁶ Cohen (2018): i. m.

³⁷ Vili Lehdonvirta: *Cloud Empires. How Digital Platforms are Overtaking the State and How We Can Regain Control*. Cambridge, MA, MIT Press, 2022.

³⁸ Mireille Hildebrandt: The Virtuality of Territorial Borders. *Utrecht Law Review*, 13. (2017), 2. 13–27.

³⁹ William H. Davidow – Michael S. Malone: *The Autonomous Revolution. Reclaiming Future We've Sold to Machines*. Oakland, CA, Berrett-Koehler Publishers, 2020.

⁴⁰ Sebastian Berg: Myth #31: The Internet Enables Organizing Without Organization. In Matthias C. Kettemann – Stephan Dreyer (szerk.): *Busted! The Truth about the 50 Most Common Internet Myths*. Hamburg, Verlag Hans-Bredow-Institut, 2019. 142–145.

⁴¹ John Perry Barlow: A Declaration of the Independence of Cyberspace. *Electronic Frontier Foundation*.

egyszerűen nem „erősebbek”, mint egy nemzetállam: ezt nem bizonyítja sem az, hogy a Facebook többet tud rólunk, mint a saját államunk – hiszen hiába tud többet, azért rendőrt nem tud küldeni a házhoz, hogy házkutatást tartson –, sem pedig az, hogy a platformok vezetőit alkalmasint olyan nagy csinnadrattával fogadják, mint az államfőket. A hiba ott van az érvelésben, hogy a platformok nem a nagyvállalat és nem is a nemzetállam mint entitás, pláne nem valamilyen konkrét nagyvállalat és konkrét nemzetállam versenytársai. Ez annál is furcsább lenne, mivel a Facebook Inc. vagy az Alphabet maguk is nagyvállalatok, tőzsdei jelenléttel. Véleményem szerint ezeket a szerzőket az téveszti meg, hogy *a platform az igazgatás, irányítás, a társadalmi kontroll új, hatékony formája*, amely a platformhatalmon keresztül manifesztálódik, és amely a *bürokrácia* kihívójává vált. Még rövidebben megfogalmazva, a platform sem a nagyvállalat *jogi és szervezeti* formáját, sem a nemzetállam jogi és szervezeti formáját és autoritását *nem* veszélyezteti. A platform a bürokratikus igazgatást és a piacot *mint kontrollmechanizmusokat* veszélyeztetni azzal, hogy az egyre több területre kiterjedő online tér sajátos, általános kontrollmechanizmusává vált.

A platform tehát nem versenytársa az államnak, azonban nagyon is versenytársa a bürokráciának és a hagyományos piaci mechanizmusoknak. Működése emiatt érinti az állami működést, több szempontból is. Először is úgy, hogy az államoknak kezdeni kell valamit azzal, hogy a platform hajlamos „inváziós falként” viselkedni, és például a piaci mechanizmusokat emulálva (valójában azokat kiszorítva, megölve) egy torz és végső soron a többség jólétét csökkentő működésbe fordulni. Ezenfelül és ezzel összefüggésben magára hagyottan fokozottan diszfunkcionális működésre hajlik.

Az államok platformizálása – platformállamok, felhőbirodalmak

Másrészt azonban, mivel a platform a bürokrácia versenytársa, sőt sok szempontból hatékonyabb „2.0-s verziója”, az államok rá lesznek kényszerítve arra, hogy szervezési és igazgatási feladataikhoz igénybe vegyék a platformmechanizmusokat, ahogy a gazdaság szereplői is rákényszerülnek arra, hogy vagy saját platformokat hozzanak létre, vagy egy erős, nagy platformhoz csatlakozzanak.

Az államok alapvetően kétféleképpen használhatják a platformokat. Az egyik módszer, hogy ehhez létező platformokat vesznek igénybe,⁴² sőt, esetleg államosítják

⁴² A magyar kormányzatnak, úgy tűnik, a leglényegesebb kommunikációs csatornája például a Facebook lett. A magyar kormányfő a pandémia alatt nemegyszer itt tette meg a legfontosabb bejelentéseit.

azokat. Ez, bár igencsak szélsőséges véleménynek tűnik, mégis létező felvetés.⁴³ Ugyanakkor, ha el is tekintünk attól az egyáltalán nem lényegtelen kérdéstől, hogy melyik nemzetállam államosítsa, még mindig marad egy sor kérdés, ami miatt ezt nem tartom járható útnak. Semmilyen állam nem lenne jó gazdája egy alapvetően nem állami funkciókra kifejlesztett platformnak, arról nem beszélve, hogy így egy mindenbe belelátó állam milyen alapjogi kérdéseket vetne fel. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy Kínában, tekintve a kínai állam befolyását például a WeChatre, éppen ez a helyzet.⁴⁴

A versenyképes szolgáltató állam platformizációját úgy kell kialakítani inkább, hogy az államok maguk alakítanak ki az adminisztratív feladataik ellátásához platformokat. Sőt, egyesek szerint *magának az államnak kellene egy szolgáltató platformmá válnia*.⁴⁵ Hiszen azoknak a funkcióknak a többsége, amelyeket az állam végez, felfogható szolgáltatásként is (információnyújtás, dokumentumok szolgáltatása stb.), amely könnyedén kivihető az online térbe. Ettől a platformizációt (a szolgáltatások egy helyre gyűjtését, az állampolgárok számára felhasználói profilok létrehozását, bizonyos szolgáltatásoknak a viselkedésből történő ajánlását, a szolgáltatások nyújtásának automatizálását, vagy egyenesen mesterségesintelligencia-alapúvá tétele) már csak egy lépés választja el, amelyet ezután végezhetnek külső cégek is. A magyar ügyfélkapu és a rajta elérhető szolgáltatások is egyfajta platformkezdeményt jelentenek.

Nem véletlen, hogy megjelent a GaP (Government-as-Platform) kifejezés is,⁴⁶ bár ez a koncepció kicsit más jelent, mint azt, hogy az állami szolgáltatásokat egy platformon lehessen igénybe venni. O'Reilly, aki már 2011-ben elkezdte propagálni a GaP eszméjét, cikkében a „bazar”-modell mellett érvel.⁴⁷ O'Reilly szerint a kormányzatoknak is „bázarrá” kell változniuk, akik platformként fogják össze a különböző szolgáltatásokat. Példái, a GPS-navigáció vagy az időjárési appok lényege

⁴³ Gianmarco Raddi: Nationalize Facebook. Mark Zuckerberg Can't Protect Our Data. *Politico*, 2018. október 9.; Nick Srniczek: We Need to Nationalise Google, Facebook and Amazon. Here's Why. *The Guardian*, 2017. augusztus 30.

⁴⁴ Gosztonyi „kínai modellnek” nevezi ezt. Gosztonyi (2022): i. m. 157–171.

⁴⁵ Például Vagelis Papakonstantinou: States as Platforms under New EU (Online Platforms') Law. *European Law Blog*, 2022. július 4.

⁴⁶ Tim O'Reilly: Government as a Platform. *Innovations: Technology, Governance, Globalization*, 6. (2011), 1. 13–40.

⁴⁷ A katedrális-bazar hasonlat Eric S. Raymondtól származik, aki azonos című könyvében a régi típusú szoftverfejlesztést, amely egy előre eltervezett szigorú terv szerint épít egy hatalmas épületet, katedrális, egy bazárhoz hasonlítja, ahol sokak erőfeszítéséből alakul ki egy színes kínálat. Eric S. Raymond: *The Cathedral and the Bazaar. Musing on Linux and Open Source by an Accidental Revolutionary*. Beijing, O'Reilly, 1999.

az, hogy az állam bizonyos alapokat, szoftveres megoldásokat, adatokat szolgáltat, és erre a magánvállalkozások építhetnek rá újabb szolgáltatásokat. Itt tehát az állam a platformot mint piacteret biztosítja, amelyre a bázár árusai fejlesztik a saját szolgáltatásaikat.

Az állami szerepvállalás egy másik aspektusa, hogy véleményem szerint jogi és nem jogi eszközökkel minél több európai platform létrejöttét kellene ösztönözni.⁴⁸ Ez nem azt jelenti, hogy létre kell hozni egy Facebook-alternatívát (bár önmagában ezt sem tartanám teljesen butaságnak), hanem azt, hogy az adminisztratív és a bürokratikus akadályok leépítésével kellene a startupokat és más innovatív vállalkozásokat arra ösztönözni, hogy próbálkozzanak új platformok építésével. A platformok világában az USA és Kína túlsúlya annyira nyomasztó, hogy az már bizonyos szempontból csakugyan felvet szuverenitási kérdéseket. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy a platformnak, akárcsak minden hálózatos szolgáltatásnak, a kritikus tömeg elérése és fenntartása a lételeme: nem rosszabbul működik, hanem lényegében nem tud működni, ha nincsen kellő mennyiségű felhasználója. És itt a nyelvileg fragmentált európai piac óriási hátránnyal indul. De épp a nagy amerikai platformok sikere bizonyítja, hogy nyelvileg lokalizált változatokkal ez a probléma leküzdhető.

Nemcsak a nemzetállami közigazgatásoknak és közszolgáltatásoknak, hanem magának az EU-nak a platformizációja is elképzelhető, sőt az EU-é sok szempontból könnyebben kivihető is lenne, mint a nemzetállamoké. Azokon a területeken, ahol az EU-jog domináns (adatvédelem, versenyjog stb.), az EU létrehozhatna egy olyan jogi-igazgatási platformot (a jelenlegi szigetszerű alkalmazások helyett), amely a tagállamok koordinációját valósítaná meg. Másrészt a tagállamok a már jelenleg is létező e-kormányzati megoldásaikat integrálhatnák platformokká, és ebben lehetne egy közös fejlesztőbázis és szoftverkomponens-pool felállításával segíteni őket. Európában a Joinup platform a kormányzatoknak már ajánl ingyenes digitális kormányzati szolgáltatásokat,⁴⁹ amelyek középpontjában a geolokációs információk megosztása áll.⁵⁰ A platform mint az online tér koordinációs mechanizmusa sokkal hatékonyabb, mint a papíralapú, ügyközpontú bürokrácia: ezt a hatékonyságot érdemes kihasználni. Általános alkalmazhatósága, amely lehetővé teszi használatát

⁴⁸ Az Európai Unió rengeteget foglalkozik a platformok problematikájával, de soha nem ebben a kontextusban. Az EU inkább az adatgazdaság, és ezen belül az ipari platformok és az adathordozhatóság összefüggésében, például European Commission: Commission Working Document on the Free Flow of Data and Emerging Issues of the European Data Economy. Accompanying the Document Communication Building a European Data Economy. COM(2017)9 végleges (2017. január 10.); és fogyasztóvédelmi szemszögből (például Emma Psaila et al.: *Exploratory Study of Consumer Issues in Online Peer-to-peer Platform Markets*. European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, 2017) tekint a platformokra, illetve újabban mint a demokráciát fenyegető veszélyre, amely a „veszélyes tartalmak” és a szólásszabadság kontextusába helyezi a témát.

⁴⁹ Lásd az EU Bizottsága Joinup platformjának honlapját: European Commission – Joinup.

⁵⁰ European Union Location Framework (EULF) Blueprint.

az államon belüli adatcserére, az állampolgárok ügyeinek az intézésére, az állami erőforrások elosztására (például támogatások, segélyek), az állami vagyonnal való gazdálkodásra, és sok minden másra is, óriási pontenciált rejt. Elképzelhetőnek tartom, hogy az államok fennmaradásának egyik kérdése épp az lesz, hogy „igába tudják-e fogni” a platformok erejét, vagy sem.

Konklúziók

Három dilemmacsoportot érintettem, amelyeket véleményem szerint az új platformjog hatálybalépése sem fog megoldani. Az első dilemma a szabályozás módszerére vonatkozott, és két részproblémát tartalmazott. Az első az ex ante jellegű szabályozás hátulütőit hangsúlyozza. Az ex ante jellegű szabályozással kapcsolatban, amely az új európai platformjog fő módszere, a szakirodalom sok kritikát fogalmaz meg. Ezek közül az a legfontosabb, hogy a kockázatok kikerülésére koncentráló szabályozás a már ismert kockázatokat próbálja kezelni, de nem tud semmit a jövőben felmerülő kockázatokról, és arról sem, hogy a kockázatelkerülésnek milyen mellékhatásai lehetnek, milyen további kockázatokat szül, és milyen költségeket generál. A másik szabályozási kérdés, hogy vajon van-e értelme fenntartani az általános monitorozási kötelezettség hiányát mint főszabályt a platformok esetében, amikor az már egy sor kivétellel és szűkítéssel rendelkezik, és maguk a platformok is folyamatosan monitorozzák a felületükön áramló tartalmakat.

A második dilemmacsoport az adatokhoz történő hagyományos jogi hozzáállással kapcsolatos. Ez is kétféle problémahalmazt takar. Az első az adatvédelmi jog ellehetetlenülése a platformokon, és különösen ennek hozzájárulás-centrikussága, valamint az adattakarékosság és a célhoz kötöttség mint elvek tarthatatlansága. A második dilemma lényege, hogy (részben éppen emiatt) egy új adatjog van kialakulóban, amelyben az adat mint erőforrás nyer szabályozást, és amely a hagyományos magánjoggal és a hagyományos adatvédelmi joggal is nehezen összeegyeztethető, és a jövőben még sok feszültséget fog okozni. Azt, hogy ez a dilemma hogyan fog feloldódni, egyelőre nem lehet tudni, ez a hagyományos adatvédelmi és magánjog visszakozásával, az új adatszemplélet győzelmével is zárulhat, az is elképzelhető, hogy a platformok fűjnek visszavonulót, de az is lehet, hogy valamilyen kompromisszumos megoldás győzedelmeskedik majd.

Végül a harmadik dilemmacsoport az államok és a platformok viszonyával foglalkozott. Itt az első kérdés az volt, hogy az államok hatalmát, szuverenitását mennyire veszélyeztetik a platformok. Erre a válasz az, hogy korántsem annyira, mint azt egyes szerzők vélik. A másik kérdés pedig az volt, hogy az államoknak érdemes-e platformmegoldásokban gondolkodni, platformizálódni. Erre az írás azt a választ adta, hogy az államoknak nemcsak hogy hasznos, hanem előbb-utóbb szükséges is lesz bizonyos területeken platformmegoldásokat alkalmazni.

Felhasznált irodalom

- Article 29 Working Party: *Opinion 2/2010 on online behavioural advertising*. 2010. június 22. Online: https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2010/wp171_en.pdf
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet). L 119/1 (2016. május 4.)
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1150 rendelete (2019. június 20.) az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról. L 186/57 (2019. július 11.) (P2B rendelet)
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról. L 303/69 (2018. november 28.) (AVMS irányelv)
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról. L 130/92 (2019. május 17.)
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet). L 277/1 (2022. október 27.)
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály). L 265/1 (2022. október 12.)
- Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv). L 178/1 (2000. július 17.)
- Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról. L 281/31 (1995. november 23.)
- Az Európai Parlament és a Tanács 96/9/EK irányelve (1996. március 11.) az adatbázisok jogi védelméről. L 77/20 (1996. március 27.)
- Babinet, Gilles: The End of Nation States? Part 1: Technology-Induced Sovereignty Transfers. *Institut Montaigne Blog*, 2018. november 27. Online: www.institutmontaigne.org/en/blog/end-nation-states-part-1-technology-induced-sovereignty-transfers
- Babinet, Gilles: The End of Nation States? Part 2: Meta-Platforms for the Common Good. *Institut Montaigne Blog*, 2019. január 21. Online: www.institutmontaigne.org/en/analysis/end-nation-states-part-2-meta-platforms-common-good
- Balkin, Jack M.: The Fiduciary Model of Privacy. *Harvard Law Review Forum*, 134. (2020), 1. 11–33.
- Barlow, John Perry: A Declaration of the Independence of Cyberspace. *Electronic Frontier Foundation*. Online: www.eff.org/cyberspace-independence

- Berg, Sebastian: Myth #31: The Internet Enables Organizing Without Organization. In Matthias C. Kettmann – Stephan Dreyer (szerk.): *Busted! The Truth about the 50 Most Common Internet Myths*. Hamburg, Verlag Hans-Bredow-Institut, 142–145.
- Bickert, Monika – Brian Fishman: Hard Questions: How We Counter Terrorism. *Facebook News*, 2017. június 15. Online: <https://about.fb.com/news/2017/06/how-we-counter-terrorism/>
- Bonasera, Giulio: Should Consumers Be Able to Sell Their Own Personal Data? *The Wall Street Journal*, 2019. október 13. Online: www.wsj.com/articles/should-consumers-be-able-to-sell-their-own-personal-data-11570971600
- C-682/18 (YouTube) és C-683/18 (Cyando) egyesített ügyek (2021). (EuB)
- Cohen, Julie: *Between Truth and Power. The Legal Constructions of Informational Capitalism*. Oxford, Oxford University Press, 2018.
- Davidow, William H. – Michael S. Malone: *The Autonomous Revolution. Reclaiming Future We've Sold to Machines*. Oakland, CA, Berrett-Koehler Publishers, 2020.
- Elliot, Mark James – Elaine Mackey – Kieron O'Hara – Caroline Tudor: *The Anonymisation Decision-Making Framework*. Manchester, UKAN, 2016.
- European Commission – Joinup. Online: <https://joinup.ec.europa.eu/>
- Európai Bizottság: *Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok (a mesterséges intelligenciára vonatkozó jogszabály) megállapításáról, és egyes uniós jogalkotási aktusok módosításáról*. COM(2021)206 végleges (2021. április 21.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0206>
- Európai Bizottság: *Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a méltányos adathozzáférése és adatfelhasználásra vonatkozó harmonizált szabályokról (adatmegosztási jogszabály)*. COM(2022)68 végleges (2022. február 23.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0068&from=EN>
- Európai Bizottság: *Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az európai adatkormányzásról (Adatkormányzási rendelet)*. COM(2020)767 végleges (2020. november 25.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0767&from=EN>
- European Commission: *Commission Working Document on the Free Flow of Data and Emerging Issues of the European Data Economy. Accompanying the Document Communication Building a European Data Economy*. COM(2017)9 végleges (2017. január 10.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52017SC0002>
- European Data Protection Board: *8/2020-as állásfoglalása a közösségi média felhasználóinak megcélzásáról*. Online: https://edpb.europa.eu/system/files/2021-11/edpb_guidelines_082020_on_the_targeting_of_social_media_users_hu_0.pdf
- Eva Glawischign-Piesczek v. Facebook ügy (2019) C-18/18 (EuB)
- González-ügy. EuB, Google Spain SL és Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) és Mario Costeja González (2014) C-131/12
- Gosztonyi Gergely: *Cenzúra Arisztoteléstől a Facebookig. A közösségi média tartalomszabályozási gyakorlatának komplexitása*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2022.
- Gunia, Amy: Facebook Tightens Live-Stream Rules in Response to the Christchurch Massacre. *Time*, 2019. május 15. Online: <https://time.com/5589478/facebook-livestream-rules-new-zealand-christchurch-attack/>
- Hildebrandt, Mireille: The Virtuality of Territorial Borders. *Utrecht Law Review*, 13. (2017), 2. 13–27.

- Lechardoy, Lucie – Alena Sokolyanskaya – Francisco Lupiáñez Villanueva: *Study on “Support to the Observatory for the Online Platform Economy”. Monitoring of the implementation of the Platform to Business Regulation*. (h. n.), Observatory of the Online Platform Economy, 2021. Online: <https://platformobservatory.eu/app/uploads/2021/01/P2B-Regulation-monitoring-analysis-January-2021.pdf>
- Lehdonvirta, Vili: *Cloud Empires. How Digital Platforms are Overtaking the State and How We Can Regain Control*. Cambridge, MA, MIT Press, 2022.
- Lessig, Lawrence: *Code 2.0*. New York, Basic Books, 2006.
- Macdonald, Stuart – Sara Giro Correia – Amy-Louise Watkin: Regulating Terrorist Content on Social Media: Automation and the Rule of Law. *International Journal of Law in Context*, 15. (2019), 2. 183–197.
- Mayer-Schönberger, Viktor: *Delete. The Virtue of Forgetting in the Digital Age*. Princeton, NJ, Princeton University Press, 2011.
- Meta adatvédelmi szabályzat. *Meta*, 2022. július 26. Online: www.facebook.com/privacy/policy/?entry_point=data_policy_redirect&entry=0
- O’Reilly, Tim: Government as a Platform. *Innovations: Technology, Governance, Globalization*, 6. (2011), 1. 13–40.
- Ohm, Paul: Broken Promises of Privacy: Responding to the Surprising Failure of Anonymization. *UCLA Law Review*, 57. (2010), 6. 1701–1777.
- Papakonstantinou, Vagelis: States as Platforms under New EU (Online Platforms’) Law. *European Law Blog*, 2022. július 4. Online: <https://europeanlawblog.eu/2022/07/04/states-as-platforms-under-new-eu-online-platforms-law/>
- Pataki Gábor – Szőke Gergely László: A Google és a Facebook adatvédelmi tájékoztatási gyakorlata a GDPR szabályozásának tükrében. In Polyák Gábor (szerk.): *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog – A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*. Budapest, HVG-ORAC, 2020. 89–104.
- Posner, Richard A.: Our Domestic Intelligence Crisis. *The Washington Post*, 2005. december 21. Online: www.washingtonpost.com/archive/opinions/2005/12/21/our-domestic-intelligence-crisis/a2b4234d-ba78-4ba1-a350-90e7fbb4e5bb/
- Presentation by Lawrence Lessig on the Impact of Internet Platforms on Democracy. *Eötvös József Kutatóközpont*, 2021. október 21. Online: <https://en.ejkk.uni-nke.hu/hirek/2021/11/09/presentation-by-lawrence-lessig-on-the-impact-of-internet-platforms-on-democracy>
- Psaila, Emma – Sara Fiorentini – Marta Santos Silva – Ana Gomez: *Exploratory Study of Consumer Issues in Online Peer-to-peer Platform Markets*. European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, 2017. Online: https://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=45244
- Purtova, Nadezhda: The Law of Everything. Broad Concept of Personal Data and Future of EU Data Protection Law. *Law, Innovation and Technology*, 10. (2018), 1. 40–81. Online: <https://doi.org/10.1080/17579961.2018.1452176>
- Raddi, Gianmarco: Nationalize Facebook. Mark Zuckerberg Can’t Protect Our Data. *Politico*, 2018. október 9. Online: www.politico.eu/article/nationalize-facebook-data-privacy-hackers-advertisement-social-media/
- Raymond, Eric S.: *The Cathedral and the Bazaar. Musing on Linux and Open Source by an Accidental Revolutionary*. Beijing, O’Reilly, 1999.

- Reda, Felix – Joschka Selinger: YouTube/Cyando – an Important Ruling for Platform Liability Part 1 and Part 2. *Kluwer Copyright Blog*, 2021. július 1. Online: <http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2021/07/01/youtube-cyando-an-important-ruling-for-platform-liability-part-1/>; <http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2021/07/01/youtube-cyando-an-important-ruling-for-platform-liability-part-2/>
- Ressa, Maria – Dmitry Muratov: A 10-point Plan to Address Our Information Crisis. *People vs. Big Tech*, 2022. szeptember 2. Online: <https://peoplevsbig.tech/10-point-plan>
- Shapiro, Robert J.: What Your Data Is Really Worth to Facebook, And Why You Deserve a Cut. *Washington Monthly*, 2019. július 12. Online: <https://washingtonmonthly.com/2019/07/12/what-your-data-is-really-worth-to-facebook/>
- Srniczek, Nick: We Need to Nationalise Google, Facebook and Amazon. Here's Why. *The Guardian*, 2017. augusztus 30. Online: www.theguardian.com/commentisfree/2017/aug/30/nationalise-google-facebook-amazon-data-monopoly-platform-public-interest
- Sunstein, Cass: *Laws of Fear. Beyond the Precautionary Principle*. Cambridge, Cambridge University Press, 2005.
- Van der Sloot, Bart – Frederick Zuiderveen Borgesius: Google and Personal Data Protection. In Aurelio Lopez Tarruella (szerk.): *Google and the Law. Empirical Approaches to Legal Aspects of Knowledge-Economy Business Models*. The Hague, TMC Asser Press – Springer, 2012. 75–112.
- Y2K bug. *Encyclopedia Britannica*. Online: www.britannica.com/technology/Y2K-bug